

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

Ver. 1.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82999)

CAPVT XXVIII.

Mat. 16. b. 6.
Ioan. 20. c.
11.

VESPERE autem sabbathi, que lucefcit in prima sabbathi, venit Maria Magdalena, & altera Maria uidere sepulchrum. 2. Et ecce terra motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de caelo: & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. 3. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix. 4. Pro timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. 5. Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim, quod esum, qui crucifixus est, queritis. 6. Non est hic: surrexit enim, sicut dixit. Venite, & uidere locum, ubi posuerat Dominus. 7. Et cito cuntes, dicite discipulis eius quia surrexerit: & ecce praecedat vos in Galileam: ibi eum videbitis, ecce praeiixi vobis. 8. Et exierant cito de monumento cum timore, & gaudio magno, currentes nunciare discipulis eius. 9. Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: Aue. Ille autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. 10. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere. Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galileam: ibi me videbunt. 11. Quae cum abissent, ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem, & narrauerunt principibus sacerdotum omnia, quae facta fuerant. 12. Et congregati cum senioribus consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus. 13. Dicens: Dicite quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum, ubi dormientibus. 14. Et si hoc auditum fuerit a praefide, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus. 15. Atque accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Iudeos usque in hodiernum diem. 16. Undecim autem discipuli abierunt in Galileam in montem, ubi constituerat illis Iesus. 17. Et videlicet adorauerunt: quidam autem dubitauerunt. 18. Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. 19. Euntes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. 20. Docentes eos seruari omnia quaecumque mandauit vobis: & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi.

Mat. 16. d.
25.

IN CAPVT VICESIMVM OCTAVVM

ARGVMENTVM.

Historiae-
resurrectio-
nis.

SIGNA resurrectionis describuntur, postquam enim Dominus victa morte surrexit. Angelus facto terramotu lapidem reuoluit ab ostio monumenti, sedique super eum. Custodes terrentur, mulieres ad vngendum profectae intelligunt resurrectionem Dominum, Apostolisque renunciare iubentur, fore ut praecedat in Galileam. Nuntiant illa discipulis. Postea ipsis occurrit Iesus, & iubeat in Galileam.

Hae dum sacerdotibus custodes nunciant, acceptam eadem mercede, furto sublatum cadauer promulgarunt. Denique cum undecim in Galileam essent profecti, illos Dominus admonet, & iubet ubique docere, & baptizare in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

Hoc caput in Syra Ecclesia legitur, ad vespeream vnius Sabbathi resurrectionis, ita enim titulus habet, de quo paulo post plura. Post capitis finem in Syro illa verba addita sunt, *אונגלין קרישא כרוזותא דמתי זאכרי עבראית ברעא דפלסטין* Schelam Euangelion cadisha an-uzusa damatti dai dazrez hebraith bargha dephalestini. Eius Euangelij sara, praconij Marthae, quod praedicauit Hebraece in terra Palestina.

VERSVS I.

Vespere autem Sabbathi, qua lucefcit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalena, & altera Maria uidere sepulchrum.

QUESTIO I.

Quae sit vespera Sabbathi?

Latina le-
ctio obscu-
ra.

§. 1. **I**N verbis Latinae versionis, quam re, maior est difficultas, Beza versionem Erasmi, & vulgatae repudiat, eo quod vespera sit prior pars noctis, at Matthaeus indicet hic esse posteriorem, qua vespera vocati non solet. Ipse vertit: extremo Sabbathi, & sic. Hic cilic: Verumtamen & Calvinus, & Ballingerus, aliiq; ut Illyricus Vespere nomen retinuerunt. Fuitque ea lectio vetustissima: sed tamen quae obscuritatem pareret. Hieronymus Epist. 150. q. 4. ad Heliodiam. Matthaeus enim scribit: Vespere Sabbathi, id est Isero, non incipiente nocte, sed

profunda, etiam magna ex parte transacta apparuisse Dominum Mariae Magdalene, & apparuisse Sabbathi illi, quod est in vnam Sabbathi. seipsum interpretans, quid dixisset. Vespere Sabbathi: appropinquante iam luce sequenti. Alii tamen retinere f. re eam lectionem Patres antiqui. Syrus interpres. Qui habet in titulo capitis, ad vespeream vnius Sabbathi resurrectionis. & capite hoc interpretatur. *ברעאית ברעא דפלסטין* Beramschaden bischab beta. Isero igitur in Sabbathi. Nomen igitur vespere vespereant etiam ea significatione. Quod indicat non oralle eum, qui hae vespere conuertit. Syrus ecclesiasticus vertit Iunius & Tiem. Illius, Vespere autem in Sabbathi, cuius (vespere) lux prima est in septimana. Syrus *ברעאית ברעא*, hoc est, cuius lux prima in Sabbathi. Potent illi vespeream significare primam noctis partem propterea, sapetamen & totam noctem indicare. Atque ita optimi auctores vespeream hoc loco interpretantur. Tractum ex Hebraeo ut consuetudine alit. Molonatus, apud quos *דבר* oram noctem significat, contra mane distinguitur, ut etiam aliis locis plerumque. Tamen Ierem. 5. vers. 6. Sophon. 3. 3. ubi *ליל* pro nocte dicuntur, & Sophon. 2. 7. pro nocte accipiuntur.

quod est rem ita confundi ut
dicuntur quædam, cum veroid nomen, imo magis
nos quam tempore faciat, illa quoque dici potest
5. Præputia vel per ventum aut *ἐσπεραν*, aut *ἐσπεραν*,
aut *ἐσπεραν*, aut *ἐσπεραν*. Vno loco. Ecclesiast. 11. v.
6. vocant *ἐσπεραν*, diem. Quod ideo miror, quia alio-
7. quæ *ἐσπεραν* et ob tenebras, obcurari: itaque
8. quam tenebras significat. Imo & noctem, ita-
9. que locutio pender ex Hebræo. Latini non solent ves-
peram nomine vitium aut partem indicare. So-
lent autem Hebræos, seu Syros, & Chaldæos doc-
cet nos primum caput Geneleos, & hic locus, ubi est
10. *ἐσπεραν* quod vespertam significat, & hic tamen no-
dim.

31. Hinc minus eorum probò sententiam, qui id-
eum venisse velle nisse tradunt, quod à vespere
cepissent omnia ad vngendū apparare. Vel quod sa-
pienter venisse arbitrentur aliam Magdalenam ve-
nisse, aliam mane venisse. Quamvis enim non du-
bitet, altera die post crucifixionem, aliquos ex is-
ta speculamur, non tamen hæc mulieres exierunt: Sab-
bathum enim quieuerunt. Nec tollitur difficultas. Nam
dicitur vespere quæ lucet in primis Sabbathi, vici-
nitatem soli exortui erat vespere. Et vt Syrus dicit:
quæ prima Sabbathi.

h3. Sensus igitur ex Græco textu planus est. Nempe non *καθ' ἑσπέραν*, Sero Sabba horum, seu, sero Sabbathi, quomodo Latinis loqui non est permittendum. Græcis significat transacto Sabbatho tempus non immediate coniunctumque seu *κατ' ἑσπέραν ἐξελθὼν*, insequens, sed aliquo intervallo. Itaque noctem designat, quæ item noctis, quæ dudum elapso Sabbatho iam in lucem alterius diei patitur. Ita Ambrosius in Lucam. *Græcis se mo sero dixit, hoc est ἔσπε. Sero autem et horam significat in ocaum dici.* Cuiuscunque rei significatio tenet: quomodo si dicat: Sero mihi iuggeram id est, tarde. Sero venit qui post praestitutum tempus advenit: licet mane sequenti venient, sero tamen est, ubi agens tempus emensum est. Est et sero tempus noctis profundæ, quæ dicat sero ad ludubrandum surrexi.

Ida Gregorio Nysseno est. o. at. 2. de resurrectione. Non dicitur quod Sabbathi aut vesperi Sabbathi, vespertium illud dei signficaret, sed vesperi Sabbathorum, vespertium & multum distans indicaret. Item aliquid nos quoque dicere solemus. *Id est, post septem dies*, id est, tardum ad tempus advenit. *Id est, tres octaves*, Serius ad horam, tardius ad tempus advenit. *Id est, tres octaves*, Serius quam visus exigebat. Itaque *Id est, tres octaves*, longius & tardius prater septimanam tempus significare dicit.

Et Augustinus lib. 3. de consens. Euangel. cap. 24.
Apertissima notitia, quæ est vespere, ipsam noctem voluit signifi-
care: Matthæus, cuius notitia vespere venerunt mulieres ad in-
dumentum. Id vero causâ intelligitur eandem noctem sic ap-
pellari, quia iam ad vespere: etiam asserere ad ornata transiit
vespere Sabbato, &c. Sic itaque dictum est, ad vespere Sabbati,
ut si diceretur nocte Sabbati, id est, nocte quæ sequitur

Hæc confesio Latinorum & Græcorum. Quomodo
etiam Thucydides dixit. ὁ δὲ τῆς ἡμέρας, hoc est la-
tis, cum nox ageretur.

Et Hieronymus ad Hedibiam loco citato. Vespere
Sabbathi, id est, sero, non incipiente nocte, sed iam
profunda, et magna parte transacta. Vt non sit iam
dies sed noctis vespera, si. docet Ambrosius, et probat
Dionysius Alexandrinus Epistola ad Basilidem. Quod
noctem, & non vesperam preesse acceptam
Martini ultimum digne, id valde confirmat, quod
non subsingitur. Quae lucefcit in prima Sabbathi.
3. Arguetur.

3. Quod addit Matthæus τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἑβδόμου, eis indicat, illis esse in unum, vel primum Sabbathi. Intellegendam ex Græco, ut ex, de die enim, non nocte sic
Adami Comen in Evang. Tom. I.

loqui solent. Sic & Herod. in Thalia *ἡμὴν ἡμέρα ὃ δὲ
φασκεῖν ὅτι ἐξ ἡμετέρας ἐστὶν παρῆσαν*. Simul cum octi-
die festi, vt constat tuerant, adfuerunt. Et ar vero
dies, vt habet Aug. tracta. 120. in Ioannem: Vna Sab-
bathi, quem diem dominicum propter resurrectionem
Domini mos Christianus appellat.

QVÆSTIO II.

Quae venerunt ad sepulchrum?

§. 1. **M**atthæus nominat Mariam Magdalenam, de qua supra egi, & vnam fuisse docui. Deinde alteram Mariam. Marcus cap. 16. Mariam Magdalenam, Mariam Iacobi, & Salomen. Lucas cap. 24. vers. 10. his addit Ioannam, & alias quæ erant cum eis. de quibus loquitur eum cap. 23. vers. 55. & à Galilæa venisse, & aromata parasse. & eodem capite v. 49. Apud Ioannem Mariæ Cleop hæ m nrio est, stantis ad crucem; cap. 19. vers. 25. ad sepulchrum solius Magdalene meminit. Credibile autem est, mulieres omnes quæ venerant à Galilæa, vni familia parasse aromata, omnesque simul venisse, ita vt numerosissimarum foeminarum cœtus fuerit. Præcipuas nominare contenti fuerunt Evangelistæ. Aliarum memoria est in libro vitæ.

QVÆSTIO III.

Quando venerunt ad sepulchrum?

§. i. **M**atthæus ait *ἔψε, σέρο*, seu *vespere Sabbathi*, hoc est admodum mane, seu vespere, i.e. nocte desinente, luce maligna, cum paulum se aurora aperiret. Marcus ait, *valde mane*. Lucas, *valde diluculo*, sed Marcus illud valde mane exponit. orto iam sole. Ioannes: *tum adhuc tenebra essent*.

In conciliando igitur Ioann. & aliis laborant. Nam si ortus erat Sol, non iam tenebrae erant, nec βασις ὁρ-
σπος, ut habet Lucas.

Prima conciliatio facilis est, sed periculosa; nempe in Græco legendum *οὐκ ἐκινάτε τὸ ὄχι*: in Latino, *orto nondum sole*. Verum obstant exemplaria cuncta, & Eusebius lib. 20. cap. 8. de demonstrat. Evang.

tionysius Alexand. Epistol. ad Basilid. m. Augusti-
nus libro 3. de consensu cap. 23. & Syrus textus, qui
expellit כד נורא שבתא *cad denach scheinsha, cum or-*
ietur sol. Beza vnum ex vetustissimis codicibus ci-
tat, qui habet ἀνατρεφει, *Oriente iam sole.* Otiria
tem dicitur, cum iam aurora spargit solam, & nubi-
bus radii relucent, licet tenebræ sint. Hinc commu-
nis responsio est. Magdalenam ad sepulchrum venisse
crepusculo matutino, tenui sed maligna luce cum
sol oriretur, aut iam oriri cœpisset: ortum autem
intelligunt, primam eius ex Oriente lucem: Non
enim tum primum sol oritur, cum orbis eius in hori-
zonte nostro cernitur, sed cum præ iam lucem emit-
taurora. Ita Augustinus, Lyranus, Theophilactus,
Maldonatus: qui etiam addit, Tenebris egressæ or-
ti iam sole venisse ad monumentum. Verum constat
adhuc fuisse tenebras σκοτεινὴ ὥρα. Nam cum lux
per hora ante exortum fideris sp. cœtaret, mox illæ
egressæ sunt, & antequam dilucesceret ad monimen-
tum venerunt. Ten. bræ quæsierunt, quod
timerent ne à ludæis impedi-
rentur.